

AJTAY-HORVÁTH VIOLA

Munkajogi és Szociális Jogi Tanszék

Témavezető: Lehoczky dr. Kollonay Csilla egyetemi tanár

A MUNKAJOGI KÁRFELELŐSSÉG EGYES KÉRDÉSEI AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TÜKRÉBEN

Problémafelvetés

A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) hatálybalépésével gyökeresen megváltoztak a munkajog kárfelelősségi szabályai. Az új szabályozás a kártérítés terén is polgárjogias szemléletet tükröz. Az Mt. miniszteri indokolása kimondja, hogy az új szabályozás lényegében a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: új Ptk.) szakértői javaslatának koncepcióját érvényesíti, arról azonban nem szól, mi tette szükségessé az új szabályok bevezetését. Az általános indokolásban is csupán közvetett érveket találhatunk erre a kérdésre: úgymint a foglalkoztatás növelése, a foglalkoztatási viszonyok átalakítása, rugalmasabbá tétele. A változások két irányba mutatnak: egyrészt a munkáltató felelősségének megállapításánál az új Mt. a működési kört az ellenőrzési kör fogalmával váltotta fel, másrészt a mentesülés feltételei változtak meg.

Hogyan is értelmezhetőek a mellérendeltségen alapuló polgári jogi szabályok a munkajog világában?

A polgári jogi és munkajogi felelősség alapvonalai

A munkajogi kárfelelősség tekintetében kiindulópontunk a polgári jogi felelősség rendszere és dogmatikája. Eörsi Gyula megközelítése alapján a kárfelelősség kétféle funkciót tölt be, ugyanis célja egyrészt a károkozások elleni védekezés (felelősségi szempont), másrészt a kárelosztás (kárelosztási szempont).¹ A jogi norma szabályozásakor kiindulópont, hogy a jogkövető személyek úgy alakítják magatartásukat, hogy az anyagi kötelezettség realizálódását elkerüljék. Ennek két módja van a felelősségtanban: egyrészt a felelősségbiztosítás, másrészt a károk bekövetkeztének megelőzése, elhárítása és csökkentése. A kárfelelősség szabályainak rendeltetése, hogy a jog magatartásbefolyásoló funkcióján keresztül a károkozás veszélyével járó helyzetek számát és veszélyességi fokát csökkentse (preventív funkció). A munkajogban hasonlóképpen jelen van a jóvátételi, valamint a megelőző funkció, azzal a különbséggel, hogy az utóbbi a hangsúlyosabb. A megelőző funkció

¹ EÖRSI 1966. 16.

mögött ugyanis egy komplett szabályozási ág, a munkavédelmi jog húzódik meg, mely részben közjogi jelleggel önmagában is azt a célt szolgálja, hogy az egészségkárosodás, foglalkozási megbetegedés és üzemi balesetek ne következzenek be. A felelősségi rendszer alapvonásait a preventív és a reparatív funkció aránya határozza meg.

Összehasonlítva a polgári jogi és munkajogi felelősséget, kiemelhető, hogy a polgári jogban a felelősség mindig anyagi felelősség. Ezzel szemben a munkajogban az anyagi felelősség mellett a fegyelmi felelősség is megjelenhet. A fegyelmi felelősség a társadalom egésze szempontjából közelíti meg a felelősség szabályozását és alkalmazását.² A további elhatárolási szempont, hogy anyagi felelősségnek csak károkozás esetén van helye, míg a fegyelmi felelősség konkrét károkozás nélkül is fennáll, ha a munkavállaló a munkaviszonyra vonatkozó szabályt megszegte.

A kárfelelősség megállapításához a polgári jog általános szabályai szerint bizonyítani kell a károkozó magatartást, a kár bekövetkeztét, e kettő közti okozati összefüggést, valamint a károkozó magatartásnak jogellenesnek (jogos károkozás esetén kártalanításról van szó) és felróhatóknak (nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható) kell lennie. Szükséges továbbá a károkozó vétőképességének fennállta.

A munkajogi felelősség esetén ennél több feltételnek kell teljesülnie, ami a munkaviszony sajátos jellegéből következik. A felelősség megállapításához egyrészt szükséges a munkaviszony fennállta, valamint a károkozó magatartás munkaviszonnyal való összefüggése, továbbá a munkavállaló kárfelelőssége esetén a munkaviszonyból származó kötelezettség vétkes megszegése.³

A polgári jogban kétféle felelősségi alakzatot határolhatunk el: a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség és a szerződésen kívül okozott kárfelelősség rendszerét. A munkajog a kontraktuális felelősségi alakzatot szabályozza.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Ptk.) különbséget tett a szerződésszegéssel okozott, valamint a szerződésen kívül okozott kárfelelősség között, azonban a régi Ptk. 318. §-a (ún. „hídszabály”) a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait rendelte alkalmazni a kontraktuális felelősségre, valamint a kártérítés mértékére, azzal a különbséggel, hogy a kártérítés mérséklésének a kontraktuális felelősség körében nem volt helye.⁴

A kétféle felelősségi alakzatnak eltérőek a gyökerei. A kontraktuális felelősség esetében a károkozás idején már fennáll egy relatív szerkezetű jogviszony, mely önként vállalt kötelezettségen alapul, s ennek megsértése alapozza meg a felelősséget. Ebben az esetben nem is felelősségről, hanem helytállásról van szó, s ha a kötelmet nem teljesítik, akkor a kötelezett a vállalásával tartozik helytállni. Ezzel szemben a deliktuális felelősség körében a károkozó és károsult közt egy abszolút szerkezetű tiltó norma

² NAGY 1966. 10.

³ KISS 2005. 265-267.

⁴ Régi Ptk. 318. § (1) A szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés mérséklésének - ha a jogszabály kivételt nem tesz - nincs helye.

létezik, melynek megsértése hozza létre a relatív szerkezetű kárkövetelmét.⁵ Ebből logikusan következik, hogy nem kezelhető azonos módon az az esetet, ha valaki szerződés alapján tudatosan vállalja a kötelezettség teljesítését és például nemteljesítéssel okoz kárt, vagy aki nem vállal erre szerződéses kötelezettséget.

Mi tette mégis indokolttá a Ptk. kárfelelősségi szabályainak új alapokra helyezését? Az 1959. évi Ptk. szabályozása nem tett éles különbséget a szerződésszegésen alapuló és a szerződésen kívül okozott kárfelelősség között. A gyakorlatban az objektivizált szubjektív mérce (úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható) nem volt érezhetően magasabb a szerződésszegésen alapuló kárfelelősség körében, mint a szerződésen kívül okozott károk körében, azaz a mércebeli különbség a kártérítés mértékének megállapításakor nem jelent meg markánsan. Továbbá a törvény által a kármérséklésre vonatkozó különbségtételnek nem volt meghatározó jelentősége, tekintettel arra, hogy a bíróságok a szerződésen kívül okozott károk körében sem alkalmazták a rendkívüli méltánylason alapuló kármérséklés szabályát. A kérdés az, hogyan húzható meg a megtérítendő károk köre. A kártérítési igény részbeni elutasítását a bíróságok leggyakrabban a károkozó magatartás és a szerződés tárgyán túlmutató további károk közötti okozati összefüggés laza voltára, vagy nagy távolságára tekintettel utasították el.⁶ Végeredményben az okozatossági tanok közül az *adekvát kauzalitás* alapján határozták meg a felelősség határát. Eörsi Gyula szerint a felelősség határa addig tart, amíg az egyén cselekvései a jog eszközeivel befolyásolhatók.⁷ Elméletében a károkozás releváns oka a jogellenes és felróható magatartás, tehát azok a magatartások okozatosak, amelyek bekövetkeztével a károkozó a károkozás időpontjában számolhatott, amely károk lehetőségével a jogellenes cselekmény következményeként – a tudományos felkészültség, a társadalmi tapasztalatok alapján – számolni lehet. Az adekvát kauzalitás tana is feltételez tehát egyfajta előreláthatósági tesztet, azonban a vizsgálat referencia-időpontja nem a szerződéskötés, hanem a szerződésszegés, azaz a károkozás időpontja.⁸ Egyes álláspontok szerint az okozati összefüggés hiányával érvelő döntések gyakran vitathatók, sok bizonytalanságot hordoznak magukban és nem mindig eléggé árnyaltak.⁹ Ez az érvelés azzal támasztható alá, hogy kockázatelosztási szabályok helyett a felelősség kérdését az okozatosság, mint ténykérdés, tehát a bizonyítás sikeressége dönti el. Az okozati összefüggés megléte azt sejteti, hogy objektív feltételről van szó, ugyanis vagy van, vagy nincs okozatosság. Annak megítélése azonban, hogy mennyire szoros a kapcsolat a kár és annak következményei között, már mindenképpen egyéni mérlegelés tárgya, ahol a bíró szubjektivitása is szerepet kap. A gyakorlatot ezért az a bíráló érte, hogy az általában elvárhatóság mércéjét valójában a bíró saját magához viszonyította. E kritikai álláspontokra reflektálva az immáron hatályos új Ptk. gyökeresen megváltoztatta a felelősségi szabályokat olyan módon, hogy a felróhatóságon alapuló felelősség helyett kockázatelosztási szabályokat vezetett be.

⁵ 2013. évi V. törvény miniszteri indokolása 585-586.

⁶ VÉKÁS 2002 207.

⁷ FUGLINSZKY 2007 235.

⁸ Uo.

⁹ Uo.

Kárfelelősség az új Ptk-ban

Az új Ptk. a fent ismertetett szabályokhoz képest éles különbséget tesz a kontraktuális és deliktuális felelősség közt. A deliktuális felelősség szabályai lényegében nem változnak, továbbra is a felróhatóság hiánya esetén mentheti ki magát a károkozó. A szerződésszegésért való felelősség ezzel szemben elszakadt a felróhatóság mércéjétől (úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható), továbbá a többségi álláspontok szerint jelentősen szigorodott.

A törvényi indokolás szerint a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség alóli kimentés szabályozásánál a törvénynek a kockázatok felek közötti helyes elosztását kell megoldania.¹⁰ Ennek megvalósításához a jogalkotó a Bécsi Vételi Egyezményben (a továbbiakban: Egyezmény) szereplő ún. előreláthatósági klauzulát kodifikálta.¹¹ Az Egyezmény 74. cikkének rendelkezése szerint a fél szerződésszegése következményeként járó kártérítés összege megegyezik azzal a veszteséggel, amely a szerződésszegés következtében a másik felet érte, ideértve az elmaradt hasznot is. Ez a kártérítés nem haladhatja meg azt a veszteséget, amelyet a szerződésszegő fél a szerződés megkötésének időpontjában előre látott, vagy amelyet előre kellett volna látnia azon tények és körülmények alapján, amelyekről mint a szerződésszegés lehetséges következményeiről az említett időpontban tudott vagy tudnia kellett volna. E szabály célja, hogy a feleket arra kapacitálja, hogy a szerződés megkötésekor tájékoztassák egymást a lehetséges kockázatokról, s így a magatartások befolyásolása révén hozzájárul az erőforrások hatékony elosztásához.

Az Egyezményben csak a kártérítés korlátjára vonatkozik a klasszikus előreláthatósági klauzula. Az új Ptk.-ban és az új Mt.-ben ehhez képest a kontraktuális felelősség szabályainál kétféle előreláthatóságról beszélhetünk. Az előreláthatóság egyik – az Egyezményből átvett – megjelenési módja a kártérítés mértékének meghatározásakor releváns (következménykárok, elmaradt vagyoni előny), s referencia időpontja a szerződésszegés időpontja (a károsulton a bizonyítási teher). Az elv másik megjelenési módja a szerződésszegés egyik kimentési feltétele, mely a szerződésszegéshez vezető okra vonatkozik és referencia időpontja a szerződés megkötése. Ez azt jelenti, hogy a szerződésszegő károkozó akkor mentheti ki magát, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa.¹²

Kérdésként merül fel, hogyan határolható el egymástól a szerződésszegéshez vezető ok a kár előreláthatóságától?¹³ Tulajdonképpen a kár okának előreláthatósága feltételezi

¹⁰ 2013. évi V. törvény miniszteri indokolása 586.

¹¹ Az okozati összefüggés tekintetében a deliktuális felelősség szabályai közt is szerepel az előreláthatóság.

¹² 6:142. § [Felelősség szerződésszegéssel okozott károkért].

¹³ FUGLINSZKY 2011. 412.

a kár előreláthatóságát, ugyanis nehezen képzelhető el olyan szituáció, melyben a szerződésszegéshez vezető ok ismeretének hiányában a kár előre látható. A polgári jogban is nehéz lesz a szerződésszegéshez vezető ok előreláthatóságának bizonyítása, mivel több lépcsős logikai folyamatról van szó, melynek bizonyíthatósága – főképp a tartós kötelmek esetében – kétséges.

Az előreláthatóság fogalma egyrészt tehát a kimentés körében jelenik meg, mely szabály az eddignél szűkebb körben ad lehetőséget a mentesülésre. Másrészt a kártérítés mértékét alakítja az előreláthatóság, ugyanis a szerződésszegő fél által a szerződésszegéskor előrelátható károkra korlátozódik a megtérítendő következménykárok és az elmaradt haszon mértéke.¹⁴ Az indoklás szerint e két változtatás szorosan összefügg egymással, ugyanis az objektív alapú kimentés és a kártérítés mértékének a szerződéskötéskor előrelátható következménykárokra, valamint az elmaradt haszonra való korlátozása egészséges egyensúlyi helyzetet teremt a vagyoni forgalomban a szerződő felek közötti kockázatmegosztás terén. Tehát nagyon szigorú felelősségi alakzatról beszélhetünk, hiszen a mentesülés szűk körű, viszont ezzel párhuzamosan szükséges volt a kártérítés mértéke tekintetében a felelősséget mérsékelni.

Az életben a kontraktuális és deliktuális felelősségi alakzat gyakran egymással egy időben jelentkezik, s az elhatárolásuk közel sem egyszerű, s ennek jelentősége van a munkaviszony fennállása alatti felelősség esetében is. Egyszerű példán szemléltetve: a festő festés közben összetöri a drága porcelánt, majd elmenetelkor autójával nekimegy a kerítésnek, melynek oszlopa összedől. Egy szerződésszegésről és egy szerződésen kívül okozott kárfelelősségről van szó, azonban az új Ptk. 6:145. §-a a párhuzamos kártérítési igényeket kizárja. Az ügynevezett *non cumul* elve szerint tehát, amennyiben a jogosult kártérítési igénye mind kontraktuális, mind deliktuális alapon megalapozott, akkor is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti ezen igényeit a kötelezettel szemben. A *non-cumul* elv bevezetésének deklarált oka egyrészt az, hogy a kontraktuális felelősség olyan mértékben közel kerül a veszélyes üzemi felelősséghez, hogy a tényállás kiemelése a szerződéses viszonyból immár nem indokolt, másrészt a kontraktuális felelősség szabályai kedvezőbbek a károsult szempontjából, ezért nem valószínű, hogy kontraktuális alapon perelne.¹⁵ A valós oka azonban ezen elv bevezetésének vélhetően az, hogy ne lehessen megkerülni az előreláthatósági klauzula referencia-időpontját, hiszen ilyen módon a károkozó a deliktuális szabályok alkalmazásával előnyösebb helyzetbe kerülne, mivel a károkozás referencia-időpontja a tapadó károk megtérítését is korlátozza.

Szigorú értelemben véve ugyanezen elv köszön vissza a munkajogi felelősségnél is. A munkaszerződés alapján fennálló munkaviszonyban a főkötelezettségek (munkabér megfizetése, foglalkoztatási kötelezettség, egészséges és biztonságos

¹⁴ Ebből következően a szerződés tárgyában (ügynevezett tapadó kár) okozott károkra nem vonatkozik az előreláthatósági klauzula, ott tehát a teljes kártérítés elve érvényesül.

¹⁵ FUGLINSZKY Ádám: Szerződéses és szerződésen kívüli károk az új Ptk.-ban – avagy mindig jár-e majd kártérítés az autó(busz) utasainak? Elhangzott a Magyar Jogászegylet Biztosítási Jogi Szakosztály ülésén 2013. november 27-én.

munkakörülmények biztosítása, rendelkezésre állási és munkavégzési kötelezettség) teljesítése mellett a felek kölcsönösen kárt okozhatnak egymásnak. Olyan károkozásról van szó, mellyel a szerződéses kötelezettségüket nem feltétlenül szegik meg, például a munkavédelmi szabályok betartása mellett baleset, vagy egészségkárosodás éri a munkavállalót. Ebben az esetben lényegében kvázi deliktuális felelősségről van szó, a munkáltató felelősségét mégis a munkajogi kárfelelősségi szabályok szerint – tehát kontraktuális alapon – kell megállapítani.

A munkáltatói kárfelelősség szabályai

Az új Mt. a munkáltató kártérítési felelőssége körében az új Ptk. hármas konjunktív kimentési feltételrendszerét vette át minimális eltéréssel. A munkáltató köteles megtéríteni a munkavállalónak a munkaviszonnyal összefüggésben okozott kárt, s akkor mentesülhet a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt az ellenőrzési körén kívül eső olyan körülmény okozta, amellyel nem kellett számolnia és nem volt elvárható, hogy a károkozó körülmény bekövetkezését elkerülje, vagy a kárt elhárítsa, vagy a kárt kizárólag a károsult elháríthatatlan magatartása okozta.

A két szabály közti eltérés az, hogy a mentesülés feltétele nem a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény, hanem olyan körülmény, amellyel a munkáltatónak nem kellett számolnia. A szabályozási különbség oka a munkajogviszony keretjellegeből adódik, hiszen a munkaviszony a munkáltató utasításaival konkretizálódik, ezért minden egyes utasítással újabb előreláthatósági mérce jelenik meg. Egyszóval a munkáltató a tartós jogviszony létesítésekor a legtöbb majdani károkozó körülményt még nem is láthatja előre. Ebből következően egy ilyenfajta referencia-időpontot a munkajogviszonyban legfeljebb úgy lehetne megfogalmazni, hogy a munkáltatói utasítás időpontjában előre nem látható körülmény okozta a szerződésszegést. Ez a megoldás azonban indokolatlanul leszűkítené a felelősséget a munkáltatói utasításokra, holott a munkaviszonyban ennél jóval többről van szó. Fontos kiemelni, hogy a jogviszony keretjellegeből adódik az is, hogy a károkozás lehetséges köre tágabb, mint egy polgári jogi szerződés esetében. Ezért a jogviszony létrehozatalakor a munkáltatónak absztrakt értelemben a foglalkoztatással járó mindenirányú kockázattal számolnia kell. A munkáltatónál tehát az előreláthatóság mindig objektíve fennáll, s a munkáltató nem mérlegelheti azt, hogy mivel kell és mivel nem kell számolnia.

Amennyiben ugyanaz volt a jogalkotó célja az Mt.-ben, mint az új Ptk.-ban, úgy érdemes az elemzést a polgári jogi szabályokkal folytatni.

A Ptk.-ból azt vezethetjük le, hogy a referencia-időpontban (szerződéskötés időpontjában) rögzül az előreláthatóság mércéje, s ez azért előnyös, mert a feleknek érdekében áll, hogy minden ismeretlen, vagy esetleges kockázatot feltárjanak a szerződés megkötésekor, s mindezen információ birtokában alakítsák ki a szerződés feltételeit (például ennek tudatában kötbér kikötése, a szolgáltatás értékének

meghatározása). A szabály lényege, hogy a kárveszélyek ismeretében a szerződéses partnerek maguk végzik el a kockázatosztást, mely ebből következően kiegyensúlyozott szerződési pozíciót jelent.

A munkajog rendszerében azonban ilyen referencia-időpont hiányában ez a szabály nem éri el a célját. Mit jelent akkor tulajdonképpen az a fordulat, hogy a körülménnyel a munkáltatónak „nem kellett számolnia”? A Ptk.-ban az előrelátható körülmény a károsodáshoz vezető ok objektív előreláthatóságát jelenti. A Bécsi Vételi Egyezmény 25. cikke az előreláthatóság mércéjét az azonos körülmények között lévő, ésszerűen gondolkodó, hasonló személyhez viszonyítja, mely szintén objektivitást feltételez. Ebből következően az, hogy a munkáltatónak mivel kell számolnia, szintén objektív feltételt vetít előre. Egyes álláspontok annak veszélyét vetik fel, hogy az Mt. jogszabályi megfogalmazása arra enged következtetni, hogy bizonyos károsodások absztrakt veszélye, a károsodás elvi lehetősége még nem jelenti azt, hogy annak bekövetkeztével a munkáltatónak konkrétan számolnia kellett. Ebben az értelmezésben az előreláthatóság nem objektív és absztrakt, hanem szubjektív (munkáltatóhoz kötött) és konkrét kategória, mely könnyíti a munkáltató mentesülését.¹⁶ Ebből az érvelésből levonható az a következtetés, hogy a munkáltató könnyebben kimentheti magát a felelősség alól, mint egy Ptk.-beli szerződésszegő fél. Ez a megközelítés azonban csupán a nyelvtani értelmezésből levezetve nem látszik igazoltnak. Az Mt. indokolása azt hangsúlyozza, hogy az új törvény megtartja a munkáltatói kárfelelősség jogalapjára vonatkozó általános szabályt, az ún. objektív (vétkességtől független) kárfelelősséget. Továbbá az indokolás külön ki is emeli, hogy az Mt. az új Ptk. szabályait vette át, ezért amennyiben a Ptk.-tól ilyen mértékben eltérő szabályokat kívánt volna érvényre juttatni az új törvény, arra valamilyen formában vélhetően utalna az indokolás. Végül soron ezt a kérdést a bíróságok fogják eldönteni, amikor azt elemzik, hogy az adott kárveszéllyel a munkáltatónak számolnia kellett-e.

A működési kör és az ellenőrzési kör

Az 1992. évi Mt.-hez képest szintén jelentős változást jelent az, hogy a működési kör, mint a munkáltató felelőségének viszonyítási pontja megváltozott, helyébe az ellenőrzési kör fogalma lépett, amely szűkebb körű kárfelelősséget vetít előre. Erre a változtatásra azért volt szükség, mert a működési kör fogalmát a jelenlegi bírói gyakorlat rendkívül tágan értelmezte, s olyan tényállásokban is megállapította a munkáltató kártérítési kötelezettségét, amelyekben a kár bekövetkezésére a munkáltatónak nem lehetett még közvetett befolyása sem.¹⁷ Ez azt jelenti, hogy az új szabályok szerint, amennyiben a kár bekövetkeztére a munkáltatónak egyáltalán nincsen ráhatása, úgy sikerrel mentesülhet a felelősség alól. A működési kör és az ellenőrzési kör fogalmának tisztázásához az Munkaügyi Kollégium 95. számú állásfoglalásának elemzése szükséges, mely a működési kör határainak kifejtésével általánossá tette a

¹⁶ KUN 2013. 397–416.

¹⁷ T/4786. számú törvényjavaslat a Munka Törvénykönyvről, részletes indokolás 151.

veszélyes üzemi felelősséget a munkajogban. Az állásfoglalás szerint nem lehet minden esetre kiterjedő általános eligazítást adni arról, hogy a károsodást előidéző ok mikor esik a munkáltató működési körén kívül. Leszögezi azonban azt, hogy a munkáltató működési köréhez tartoznak a feladatai ellátása során kifejtett tevékenységgel összefüggő személyi magatartásokból, a használt anyag, felszerelés, berendezés és energia tulajdonságából, állapotából, mozgásából, működéséből eredő okok.¹⁸ Személyi magatartáson mindazon személyeknek a magatartását is érteni kell, akiknek jelenlétét a munkáltató lehetővé tette (saját és más munkáltató munkavállalói, hatósági kiküldöttek, üzletfelek, látogatók.). A munkáltató működési köre kiterjed a telephelyen kívül végzett munkára (postás, szerelő), hiszen a munkavállaló a munkát a számára adott körülmények között köteles végezni, az ezzel összefüggő baleseti veszélyhelyzettel a munkáltatónak is számolnia kell.¹⁹ Azt is lehetne mondani, hogy a felsorolt esetekre a munkáltatónak egyaránt kiterjed az ellenőrzési köre.

Az állásfoglalás alapján végső soron nem érzékelhető éles különbség a fogalmak között, mert az ellenőrzési kör fogalmát a bírói gyakorlat ugyanúgy ki fogja tudni tágítani, mint ahogy ezt a működési körrel tette. A korábbi bírói gyakorlatból illusztrálható az előbbi állítás. Egy pénzszállító autót például rablótámadás ér, melynek következtében a munkavállaló megsebesül.²⁰ Az új szabályok szerint fennáll-e a munkáltató felelőssége? A pénzszállítást végző cégnek objektíve tisztában kell lennie azzal, hogy a pénzszállítókát érheti ilyen támadás. Magának az egész tevékenységnek az a célja, hogy a pénzt biztonságosan egyik helyről a másikra szállítsák, ezért mindenképpen a munkáltató ellenőrzési körébe tartozik az, ha a külső támadásokat nem tudja kivédeni és a munkavállalóját emiatt kár éri. Ebben az esetben a pénz elrablása folytán a munkáltatót is kár éri. Ebből azt állapítható meg, hogy amennyiben objektíve fennáll annak a lehetősége, hogy a munkáltatót is kár éri, akkor a károkozó körülmény az ellenőrzési körbe beletartozik.

Ki viseli akkor azokat a károkat, amelyeknél a munkáltató sikeresen kimenti magát? A válasz adja magát, ha nem a munkáltató, akkor kizárásos alapon a munkavállaló viseli ezeket a károkat. Ezt a tényt maga az új Ptk. indokolása is elismeri, hozzátéve azt, hogy ez a következmény azonban nem az előreláthatósági klauzula hibája, hanem a kárveszélyviselés általános elvéből következik.²¹ Ezzel a megoldással az a probléma, hogy ez a szabály olyan speciális kockázatokat telepít a munkavállalóra, amelyről egyik fél sem tudhatott. Abból a polgári jogi alapelvből kiindulva, mely szerint a tulajdonos viseli azokat a károkat, melynek megtérítését másra nem lehet áthárítani, az a következtetés vonható le, hogy a munkajogviszonyban a munkáltató az anyagi javak és a „munkahely”, a cég tulajdonosa. A munkavégzés a munkáltató érdekében történik, egyedül neki van ráhatása arra, hogy utasításaival a mindennapi munkamenetet megszervezze, irányítsa és ellenőrizze a munkavállalóit. Ezért tűnik hibás megoldásnak

¹⁸ MK. 95. számú állásfoglalás

¹⁹ MK. 95. számú állásfoglalás

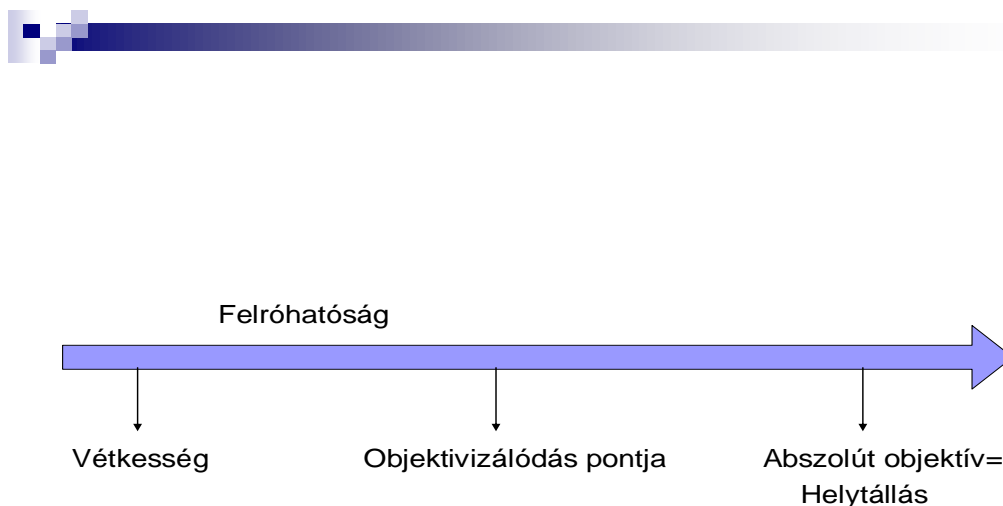
²⁰ EBH 2159/2010.

²¹ 2013. évi V. törvény miniszteri indokolása 589.

mind dogmatikailag, mind jog-gazdaságtanilag, hogy a generális kockázatokat az Mt. a munkavállalóra terheli.

Mindebből megállapítható, hogy a munkajogban már nem beszélhetünk veszélyes üzemi felelősségről, s a szabályozás célja elsősorban már nem a prevenció. Egyes álláspontok szerint az új szabályozás továbbra is a veszélyes üzemi felelősség szabályait tükrözi. Ez a vélekedés azonban azért sem tekinthető helyesnek, mert az új Ptk.-ban változatlanul tovább él a veszélyes üzemi felelősség szabálya, s emellett kodifikálták a kontraktuális felelősség szabályait. Amennyiben tehát a jogalkotónak célja lett volna a munkáltató veszélyes üzemi felelősségének fenntartása, akkor az új Ptk.-ból a veszélyes üzemre vonatkozó szabályokat emelte volna át. A két felelősségi alakzat tehát egyáltalán nem feleltethető meg egymásnak.

A felelősségi rendszerek szemléltetéséhez Eörsi Gyula elméletét segítségül hívva elhelyezhetjük a munkajogi és a polgári jogi felelősségi szabályokat egy egyenesen, melynek két végpontja van: a vétkesség és az abszolút helytállás.²²

A vétkesség tudati viszonyulást feltételez a károkozóban, azaz szándékosságot vagy súlyos gondatlanságot, mely inkább a büntető jogi felelősség sajátja. A polgári jogban a vétkességhez gyakran a rosszhiszeműséget is társítani szokták. Ahogy egyenesünkön elindulunk az objektívizálódás pontja felé és távolodunk a vétkességtől, úgy a kettő közti területen helyezhetjük el a felróhatóságot, azaz ott találjuk a szubjektívizált objektív mércét. A felróhatóság mértani közepéhez közel helyezhető el az 1959. évi Ptk. deliktuális felelősségi alakzata (a régi Ptk. 339. §-a). Ez utóbbi ponthoz képest egy kicsivel az objektívizálódás pontja felé közelebb helyezhető el a régi Ptk. 318. §-a, a kontraktuális felelősség szabálya. A veszélyes üzemi felelősség az abszolút helytállás vonalában van, csakúgy, mint az 1992-es Mt. szabályai szerinti munkáltatói kárfelelősség. Az új Ptk. 6:142. §-a és az ennek megfelelő Mt. 166. §-a az

²² EÖRSI 2010. 277-294.

objektivizálódás pontja körül helyezkedik el, s emellett továbbra is létezik a veszélyes üzemi felelősség. Az új Ptk. 6:519. §-a ugyanazon a ponton helyezkedik el, mint az 1959. évi Ptk. 339. §-a, ennél tehát változás nem történt.

Ez a rendszer súlyos anomáliákhoz is vezethet a jövőben. Képzeljük el azt az esetet, amikor a munkáltató olyan tevékenységet végez, mely a veszélyes üzem fogalma alá esik (erőmű, közlekedési társaság). Ennél a munkáltatónál a veszélyes üzem körébe tartozó gép meghibásodik és kárt okoz a munkavállalónak (például személyi sérülés) és harmadik személynek egyaránt. Ekkor az az ellentmondásos helyzet áll fenn, hogy a munkáltató a polgári jogi szabályok alapján harmadik személyek irányába szigorúbb kárfelelősséggel tartozik, mint munkavállalója irányába. Az Mt. nem engedi meg a felelősségi szabályok körében az eltérés lehetőségét, s az ilyenfajta „jogválasztásra” a bíróság előtt sincs lehetőség, ezért ebben az esetben is mindenképpen az Mt.-t kell alkalmazni.

Összegzés

Az egyenes alapján jól érzékelhető, hogy a polgári jogban a kontraktuális felelősség körében valóban szigorodás tapasztalható, azonban az 1992-es Mt. rendszeréhez képest enyhébb munkáltatói kárfelelősségről beszélhetünk, hiszen az abszolút helytállás pontjáról az objektivizálódás pontjára került át a jelenlegi felelősségi rendszer.

A jövőben a bírói gyakorlat fogja eldönteni, hogy a változó szabályozás mennyiben jelent majd enyhülést a munkáltatói kárfelelősség megállapításánál. A jövőbeli joggyakorlatnak azonban szem előtt kell tartania a munkajog azon elvét, hogy a foglalkoztatással járó kockázat a munkáltató oldalán mindig fennáll, azt a munkáltató nem mérlegelheti. Annak ellenére, hogy a jogalkotó ugyanazon szabályokat kodifikálta a munkajogban és a polgári jogban, a két jogág eltérő jellege miatt álláspontom szerint e szabályok különbözőképpen fognak érvényesülni a két nagy jogterület jogalkalmazása során.

Felhasznált irodalom

EÖRSI Gyula: A jogi felelősség alapproblémái, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961.

EÖRSI Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1966.

EÖRSI Gyula: Kötelmi jog általános rész, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2010. (huszonötödik kiadás változatlan utánnomása).

FUGLINSZKY Ádám: Megy-e kártérítési jogunk az előreláthatósági klauzula által elébb? Felróhatóság, adekvát kauzalitás és előreláthatóság a szerződésszegéssel okozott

következménykárok kezelésében. In: GÖRÖG Márta (szerk.): Acta Conventus de Iure Civili, Tomus VII., Szeged, 2007. 225-261.

FUGLINSZKY Ádám: Az előreláthatósági klauzula egyes kérdései, avagy kinek, mikor és mit kell előrelátnia, in Magyar Jog, 2011/7., 412-425.

FUGLINSZKY Ádám: Szerződéses és szerződésen kívüli károk az új Ptk.-ban – avagy mindig jár-e majd kártérítés az autó (busz) utasainak? Elhangzott a Magyar Jogászegylet Biztosítási Jogi Szakosztály ülésén 2013. november 27-én.

KISS György: Munkajog, Osiris Kiadó, Budapest 2005. (2. átdolgozott kiadás)

KUN Attila: Gazdasági racionalitás és munkajog. Az előreláthatósági klauzula esettanulmány az új munka törvénykönyve tükrében. In: Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXI. 2013.

NAGY László: Anyagi felelősség, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.

VÉKÁS Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél. In: Eörsi Gyula Emlékkönyv, HVG Orac, Budapest, 2002.